

Editörler

Prof. Dr. Esra Dereli - Doç. Dr. Güneş Salı

BEBEKLİK DÖNEMİNDE GELİŞİM VE EĞİTİM

Yazarlar

Prof. Dr. Esra Dereli

Doç. Dr. Güneş Salı

Dr. Öğr. Üyesi Belgin Liman

Dr. Öğr. Üyesi Nisa Başara Baydilek

Dr. Öğr. Üyesi Nuran Tuncer

Dr. Öğr. Üyesi Özlem Çamlıbel Çakmak

Dr. Öğr. Üyesi Rabia Keçialan

Dr. Öğr. Üyesi Şenil Ünlü Çetin

Ufuk Kandaz

Editörler
Prof. Dr. Esra Dereli - Doç. Dr. Güneş Salı
Bebeklik Döneminde Gelişim ve Eğitim

ISBN: 978-605-9498-89-0

Kitapta yer alan bölümlerin sorumluluğu yazarlarına aittir

1.Baskı 2020

Bu kitabın basım,yayın ve satış hakları Lisans Yayıncılığa aittir.Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik,elektronik veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz basılamaz ve dağıtılamaz.

Atabasım San. ve Tic. A.Ş.

Lisans Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Tahtakale Mah. Hicret Sokak No:8/A
Avcılar-İSTANBUL
e-posta : lisans@lisansyayincilik.com.tr
www.lisansyayincilik.com.tr

Önsöz

Bebeklik dönemi doğum öncesinden başlayıp çocuğun üç yaşına kadar devam eden bir süreçtir. Bu dönem gelişimin en hızlı olduğu doğum öncesini, gelişimin ikinci en hızlı olduğu dönem yeni doğan dönemini ve ilk çocukluk dönemini kapsamaktadır. Anne karnında başlayan yaşam serüveni bireylerin çeşitli evrelerinden oluşan bir süreçtir. Bu süreçte karşılaştığı tüm unsurlar bireyin geleceğini etkilemektedir. Gelişimin en duyarlı ve kritik olduğu bu dönemin nasıl geçtiği oldukça önemlidir. Bireyin yaşamının her dönemin kendine özgü özellikleri bulunmaktadır. Bebeklik dönemindeki bireylerin ilgi, ihtiyaç, gereksinimleri, kazanması gereken özellikleri diğer dönemlerden farklılaşmaktadır. Bebeklik dönemi bireyin gelişimin temellerinin atıldığı dönemdir. Bu dönemde özellikle yakın çevresinde bulunan bireylerin bebeğe karşı gösterdikleri tutum, tavır ve davranışlar onun sonraki sürecini derinden etkilemektedir. Sağlık, bakım ve beslenme açısından yetişkine bağlı durumda olan bebeklerin ihtiyaç ve gereksinimlerinin zamanında karşılanması, bunların karşılanmasında yetişkinin gösterdiği ilgi, şefkat ve sevgi, bu dönemde kazandığı gelişim be eğitim daha sonraki süreçte hayata karşı bakış açılarını etkileyecektir. Ayrıca bebeğin gelişimin izlenmesi, değerlendirilmesi, eksikliklerin tespit edilmesi ve önleyici hizmetlerin sunulması sağlıklı nesillerin yetişmesini sağlayacaktır. Bebeklerin bilişsel, dil, sosyal, duygusal, kaba motor ve ince motor özelliklerinin bilinmesi, bebeğin gelişimlerinin takip edilmesine, geliştirilmesi ve desteklenmesi gereken yönlerinin belirlenmesine, gelişim alanlarının bütünsel gelişiminin sağlanmasına fırsat verecektir. Bu dönemdeki gelişimin desteklenmesi ile bir sonraki döneme problemsiz giren çocukların yaşam becerileri ve akademik başarıları daha iyi olacaktır. Bebekler gelişim sürecinde doğdukları andan itibaren pek çok beceri ve davranış sergilerler. Bebekler yuvarlanır, emekler, sıralar, yürürler, koşarlar, ses çıkarırlar, konuşurlar, şarkı söylerler, dans ederler, gülümserler, yetişkinlere tepki verirler, oynarlar. Bebeklerin beceri ve davranışları kazanması ve sergilemeleri aşama aşama gerçekleşmektedir. Genetik ve çevresel faktörlere bağlı olarak ortaya çıkan bireysel farklılıkları nedeniyle her bebeğin gelişimi aynı hızda gerçekleşmeyeceği gibi tüm gelişim alanları da aynı oranda gelişmeyebilmektedir. Genetik ve çevresel faktörlere bağlı gelişimdeki olumsuzlukları en aza indirmek için ebeveynler ve bebekler doğum öncesi dönemden başlayarak desteklenmesine ve uygun eğitimsel

fırsatların sunulmasına ihtiyaç duymaktadır. ocuk gelişimi, okul öncesi eğitimi ve gelişim psikolojisi uzmanları için kaynak, ebeveynler için bebeklerinin gelişim ve eğitimlerinde baş vuru rehberi olarak katkı sağlaması beklenen bu kitap 11 bölümden oluşmaktadır. Doğum ncesi dönem ve gelişim; yeni doğanın fiziksel özellikleri; gelişimde bakım, sağlık ve beslenmenin önemi; 0-36 aylık çocuklarda fiziksel gelişim; 0-36 aylık çocuklarda bilişsel gelişim; 0-36 aylık çocuklarda dil gelişimi; 0-36 aylık çocuklarda motor gelişim; 0-36 aylık çocuklarda sosyal gelişim, 0-36 aylık çocuklarda duygusal gelişim, kreş programı bölümlerinden oluşmaktadır. Bölümler oluşturulurken doğum öncesinden üç yaşına kadar olan sürecin belli bir hiyerarşik sıra içermesine, açık ve anlaşılır dil kullanılmasına önem verilmiştir. Ayrıca kitapta yer alan görseller konuların anlaşılabilirliğini artırmıştır. Bu özellikleriyle kitabın alana katkı sağlayacağını düşünmekteyiz. Bebeklere ve çocuklara atfedilen bu kitabın okuyucularına yarar sağlamasını diler, kitabın yazımında emeği geçen değerli bölüm yazarlarımıza ve alanında uzman akademisyenlerin bir araya gelerek ekip çalışmasına vesile olan Lisans Yayıncılığa teşekkür ederiz.

İstanbul, 2020

Editörler
Prof. Dr. Esra DERELİ
Doç. Dr. Güneş SALI

İÇİNDEKİLER

Önsöz

III

Bölüm 1 BEBEKLİK DÖNEMİ VE ÖNEMİ

11

1.1. Gelişimin Temel Kavramları	14
1.1.1. Gelişim ve Gelişme	14
1.1.2. Büyüme	15
1.1.3. Olgunlaşma	15
1.1.4. Hazır Bulunuşluk	16
1.1.5. Kritik Dönem	17
1.1.6. Refleks	18
1.2. Gelişimin Temel İlkeleri	19
1.3. Bebeklik Döneminde Gelişimi Etkileyen Faktörler	23
1.3.1. Kalıtım	24
1.3.2. Çevre	25
1.3.3. Kalıtım ve Çevre Etkileşimi	26
Yararlanılan Kaynaklar	27

Bölüm 2 DOĞUM ÖNCESİ DÖNEM VE GELİŞİM

29

2.1. Doğum Öncesi Gelişim	30
2.1.1. Doğum Öncesi Gelişimi Etkileyen Faktörler	31
2.1.1.1. Genetik Faktörler	31
2.1.1.2. Çevresel Faktörler	34
2.2. Yaşamın Başlangıcı ve Doğum Öncesi	37
2.2.1. Doğum Öncesi Gelişim	37
2.2.1.1. Doğum Öncesi Gelişim Dönemleri	38
2.2.1.2. Gebelikte Yapılan Taramalar	42
2.2.2. Doğum ve Doğumun Belirtileri	45
2.2.3. Doğumun Hormonları	46

2.2.4. Ebeveynliğe Hazırlanma	47
2.2.5. Doğum Uygulamaları	48
2.2.6. Doğum Yöntemleri	49
2.2.7. Doğum Müdahaleleri	50
2.3. Doğum Ağrısının Kontrolünde Kullanılan İlaçsız (Nonfarmakolojik) Yöntemler	52
2.3.1. Gevşeme/ Rahatlama Teknikleri	52
2.3.2. Zihinsel-Mental Uyarılma	53
2.3.3. Solunum Teknikleri	53
2.3.4. Tensel Uyarılma Teknikleri	53
2.4. Doğum Sonrası (Postpartum) Dönemde Bakım	54
Yararlanılan Kaynaklar	55

Bölüm 3 **YENİDOĞANIN FİZİKSEL ÖZELLİKLERİ**

57

3.1. Yenidoğan Dönemi (Neonatal)	58
3.1.1. Yenidoğan Bebeğin Fiziksel Durumu	59
3.1.2. Yenidoğan Bebeğin Fiziksel Özellikleri	60
3.1.2.1. Yenidoğanda Baş ve Bıngıldak	60
3.1.2.2. Yenidoğanda Boy ve Kilo	61
3.1.2.3. Vücut ve Deri Özellikleri	61
3.1.2.4. Yenidoğanda Ağız, Burun, Karın, Genital Bölge Özellikleri	62
3.1.3. Yeni Doğanın Gelişim Özellikleri	63
3.1.3.1. Yenidoğan Bebeklerin Refleksleri	63
3.1.3.2. Yenidoğanda Duyusal Gelişim	63
3.1.3.3. Yenidoğanda Vücut Sistemlerinin Gelişimi	65
3.1.3.4. Uyku	66
3.2. Yenidoğan Taramaları	66
3.2.1. Metabolik Taramalar	66
3.2.1.1. Konjenital Hipotroid Taraması	67
3.2.1.2. Fenilketonüri (FKU) Taraması	67
3.2.1.3. Biotidinaz Eksikliği	68
3.2.1.4. Kistik Fibroz (KF) Taraması	68
3.2.2. İşitme Taraması	69
3.2.3. Görme Taraması	70
3.2.4. Doğumsal Kalça Çıkığı (DKÇ) Taraması	70
3.2.5. Yenidoğan Sarılığı	71
Yararlanılan Kaynaklar	73

Bölüm 4
GELİŞİMDE BAKIM, SAĞLIK VE BESLENMENİN ÖNEMİ **77**

4.1. 0-36 Ayda Bakım	78
4.2. 0-36 Ayda Sağlık	89
4.2.1. Bebeklik Döneminde Sık Karşılaşılan Sağlık Sorunları	90
4.2.2. Çocuğun Güvenliği ve Sık Rastlanan Kazalar	94
4.2.3. Bebek Sağlığı ve Gelişimin Değerlendirilmesi	96
4.2.3.1. Yenidoğan Tarama Testleri	96
4.2.3.2. Gelişimin Değerlendirilmesi	97
4.2.3.3. Büyümenin Değerlendirilmesi	99
4.2.3.4. Aşılama	101
4.3. 0-36 Ayda Beslenme	102
Yararlanılan Kaynaklar	112

Bölüm 5
0-36 AYLIK ÇOCUKLARDA FİZİKSEL GELİŞİM **119**

5.1. Fiziksel Gelişimin Temel İlkeleri	121
5.2. Refleksler	123
5.3. Fiziksel Büyüme ile İlgili Bazı Temel Kavramlar	124
5.4. Sistemler ve Organların Gelişimi	131
5.4.1. Beyin Gelişimi	131
5.4.2. Sinir Sistemi Gelişmesi	131
5.4.3. Dolaşım Sisteminin Gelişimi	132
5.4.4. Solunum Sistemi Gelişimi	132
5.4.5. Sindirim Sistemi Gelişimi	133
5.4.6. Boşaltım Sistemi Gelişimi	133
5.4.7. İskelet Sistemi – Kemik Gelişimi	134
5.4.8. Diş Gelişimi	135
5.5. Fiziksel Gelişimi Etkileyen Etmenler	137
5.5.1. Beslenme	138
5.5.2. Cinsiyet	139
5.5.3. Sosyo-Ekonomik Etmenler	139
5.5.4. Hastalıklar	139
5.5.5. Uyku	140
5.5.6. Çevresel Faktörler	140
5.5.7. İç Salgı Bezleri	141
5.5.8. Kalıtım	141

5.6. 0-36 Aylık Çocuklarda Fiziksel Gelişimi Desteklemek için Yapılması Gerekenler	142
Yararlanılan Kaynaklar	144

Bölüm 6

0-36 AYLIK ÇOCUKLARDA MOTOR GELİŞİM

149

6.1. Motor Gelişimle İlgili Tanımlar ve Kavramlar	152
6.2. Motor Gelişim Alanları	155
6.2.1. Büyük Kas Motor Gelişimi	156
6.2.2. Küçük Kas Motor Gelişimi	159
6.3. Motor Gelişim Dönemleri	160
6.3.1. Gallahue'nun Motor Gelişim Modeli	160
6.3.2. Refleksif Hareketler Dönemi	165
6.3.2.1. Birincil (İlkel) Refleksler	168
6.3.2.2. Duruşa İlişkin Refleksler	174
6.3.3. İlkel Hareketler Dönemi	180
6.3.3.1. Reflekslerin Ortadan Kalktığı Evre	181
6.3.3.2. İlk Kontrol Evresi	182
6.3.4. Temel Hareketler Dönemi	187
6.3.4.1. Başlangıç Evresi	190
6.4. 0-36 Aylık Çocuklarda Motor Gelişim Alanlarının Desteklenmesi	191
Yararlanılan Kaynaklar	194

Bölüm 7

0-36 AYLIK ÇOCUKLARDA BİLİŞSEL GELİŞİM

197

7.1. Bilişsel Gelişim	198
7.1.1. 0-36 Aylık Çocukların Bilişsel Gelişim Özellikleri	198
7.2. Bilişsel Gelişim İle İlgili Kuram ve Kuramcılar	200
7.2.1. Jean PIAGET'nin Bilişsel Gelişim Kuramı	201
7.2.2. Lev Semenovitch VYGOTSKY'nin Sosyo Kültürel Gelişim Kuramı	208
7.2.3. Jerome Seymour BRUNER'in Bilişsel Gelişim Kuramı	211
7.3. 0-36 Aylık Çocukların Bilişsel Gelişimlerinin Desteklenmesi için Öneriler	214
Yararlanılan Kaynaklar	217

Bölüm 8
BEBEKLİK DÖNEMİNDE DİL GELİŞİMİ **221**

8.1. Dil Gelişimiyle İlgili Temel Kavramlar	223
8.2. Dilin Bileşenleri	224
8.3. Dil Gelişimi Üzerine Kuramsal Yaklaşımlar	229
8.3.1. Davranışçı Görüş	229
8.3.2. Doğuşancı Yaklaşım	231
8.3.3. Etkileşimci Yaklaşımlar	235
8.3.3.1. Gelişimsel Bilişsel Yaklaşım	235
8.3.3.2. Sosyokültürel Görüş	238
8.3.3.3. Bilgiyi İşleme Kuramı	242
8.3.3.4. Bilgiyi İşleme Yaklaşımı	243
8.3.3.5. Rekabetçi Model	245
8.4. Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler	246
8.5. 0-36 Aylık Çocuklarda Dil Gelişimi ve İletişim Özellikleri	248
8.5.1. Konuşma Öncesi Gelişim	249
8.5.2. Konuşma Dönemi	251
8.6. Dil Gelişimini Desteklemek için Yapılması Gerekenler	254
8.7. Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler	256
8.8. Erken Çocukluk Döneminde Dil Gelişimini Destekleme	259
Yararlanılan Kaynaklar	263

Bölüm 9
0-36 AYLIK ÇOCUKLARDA SOSYAL VE DUYGUSAL
GELİŞİM **269**

9.1. Sosyal Duygusal Gelişim Kuramları	272
9.1.1. Psikoseksüel Gelişim Kuramı	272
9.1.2. Psikososyal Gelişim	273
9.1.3. Margeret Mahler ve 0-3 Yaş Sosyal Gelişim	277
9.1.3. Bağlanma Kuramı	279
9.1.4. Sosyal Öğrenme Kuramı	283
9.1.5. Ekolojik Sistem Kuramı	284
9.2. 0-36 Ay Çocuklarda Sosyal- Duygusal Gelişim Özellikleri	285
9.3. 0-36 Ay Çocukların Sosyal Duygusal Gelişimlerinin	
Desteklenmesi için Öneriler	288
9.4. 0-36 Ay Çocukların Sosyal Duygusal Gelişimde Eğitim	
Kurumunun Etkileri	291
Yararlanılan Kaynaklar	293

Bölüm 10
BEBEKLİK DÖNEMİNDE ÖZ BAKIM BECERİLERİ **295**

10.1. 0-36 Aylık Bebeklerde Öz-Bakım Becerileri	298
10.1.1. 0-6 Ay Öz Bakım Becerileri	298
10.1.2. 6-12 Ay Öz Bakım Becerileri	299
10.1.3. 12-24 Ay Öz Bakım Becerileri	301
10.1.4. 24-36 Ay Öz Bakım Becerileri	303
Yararlanılan Kaynaklar	306

Bölüm 11
**BEBEKLİK DÖNEMİNDE EĞİTİMİN PLANLANMASI;
UYGULANMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ** **307**

11.1. Bebeklik Döneminde Eğitim	308
11.1.1. Bebeklik Döneminde Öğretmen: Öğretmenin Önemi ve Sorumlulukları	311
11.1.1.1. 3R'si Kuvvetli Bir Ortam Oluşturma	312
11.1.1.2. Ailelerle Güçlü Bir İşbirliği	313
11.1.1.3. Değerlendirme	315
11.1.1.4. Öğrenme Programını Planlama	317
11.1.1.5. Öğrenme Ortamını Tasarlama	320
11.2. Türkiye'de 0-36 Aylık Çocukların Eğitimi	328
11.2.1. 0-36 Aylık Çocuklar için Eğitim Programı	330
11.2.1.1. Programın Temel Özellikleri	331
11.2.1.2. Programda Planlama	333
11.2.1.3. Öğrenme Ortamı, Günlük Akış ve Etkinlik Planı	333
11.2.1.4. Değerlendirme	335
Yararlanılan Kaynaklar	339